

Б. А. Карпінський
кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки, менеджменту та
державного управління, Львівська державна
фінансова академія, Україна
Karpinsky01@mail.ru

УДК 336.144:368

В. О. Григоренко
аспірант, Львівська державна
фінансова академія, Україна
GrygorenkoVO@i.ua

ФУНДАМЕНТАЛІЗМ ПРОЯВУ ПОЛІТИЧНОЇ НЕПЕРЕДБАЧУВАНОСТІ У ФІНАНСОВОМУ КЛІМАТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Анотація. Обґрунтовано значущість фактору політичної непередбачуваності у формуванні та підтриманні фінансового клімату територій. Із використанням методу блокового (кластерного) ранжування проведено ранжування регіонів України за блоками політичної непередбачуваності. Представлено методіку оцінки рівня політичної непередбачуваності в контексті фінансового клімату. Доведено залежність між рівнем політичної непередбачуваності та ефективністю прийняття на різних рівнях управлінських рішень, зокрема щодо здійснення кардинальних перетворень (реформ).

Ключові слова: фінанси; фінансовий клімат регіону; політична непередбачуваність; ранжування регіонів; управлінські рішення.

Borys Karpinsky

PhD (Economics), Professor, Head of Economics, Management and State Regulation Department,
Lviv State Academy of Finance, Ukraine
3 Kopernyk Str., Lviv, 79000, Ukraine

Valentyn Grygorenko

PhD Student, Lviv State Academy of Finance, Ukraine
3 Kopernyk Str., Lviv, 79000, Ukraine

FOUNDATIONALISM OF POLITICAL UNPREDICTABILITY OCCURRING IN FINANCIAL CLIMATE OF UKRAINE'S REGIONS

Abstract. *Introduction.* Changes associated with developmental inconsistency and intensification of the contradictions in economic systems at different levels in recent years, open a new phase of finding effective ways to ensure stability in the socio-economic development of the territories. In previous research, the authors substantiated the appropriateness of the «financial climate» category introduction and proposed methodological instrument to its evaluation. One of the indicators that affect the financial climate is an indicator of political unpredictability. That is why studying the issue of manifestations and impact of political unpredictability on the financial climate of the region and the state in particular is very important. *Purpose.* To summarize the content of essential financial climate areas and develop a conceptual approach for its estimation in real time. *Methods.* The common scientific methods are used to define theoretical aspects of a territory's financial climate, to determine the impact of such specific factors, as political unpredictability of the financial climate in the regions of Ukraine. *Results.* Analytical estimation and integrated evaluation of financial climate of the region as an example of the proposed methodology with a detailed study of the peculiarities of manifestation and impact of political unpredictability factor in some administrative-territorial units of Ukraine clearly showed the presence of mutual dependence and predictability between the political state and the financial climate. In addition, prognostic assessment of trend changes in the political unpredictability in Ukraine indicates deterioration of this indicator and thus, index of the state and regions financial climate. The highest level of political predictability was observed in Chernihiv, Vinnytsia and Khmelnytsky regions, where it was in 2013 respectively 3.72, 3.71, 3.69 points. The lowest level of political unpredictability in 2013 was recorded in Dnepropetrovsk, Zaporizhzhia, Odesa regions and Crimea – respectively 2.89, 2.99, 3.31 and 3.31 points. *Conclusions.* It has been proven that manifestation of political unpredictability in decision-making at various levels, including the radical reforms implementation, impacts the financial climate of the regions, and thus, the economic system as a whole.

Keywords: finance; financial climate; region; political unpredictability; financial system; management solutions.

JEL Classification: E44, E60, E63, E69, H23, H39

Б. А. Карпинский

кандидат экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики, менеджмента и государственного управления, Львовская государственная финансовая академия, Украина

В. О. Григоренко

аспірант, Львовская государственная финансовая академия, Украина

ФУНДАМЕНТАЛИЗМ ПРОЯВЛЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НЕПРЕДСКАЗУЕМОСТИ В ФИНАНСОВОМ КЛИМАТЕ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Аннотация. Обоснована значимость фактора политической непредсказуемости в формировании и поддержании фінансового климата территорий. С использованием метода блочного (кластерного) ранжирования проведено ранжирование регионов Украины по блокам политической непредсказуемости. Представлена методика оценки уровня политической непредсказуемости в контексте фінансового климата. Доказана зависимость между уровнем политической непредсказуемости и эффективностью принятия на разных уровнях управленческих решений, в том числе по осуществлению кардинальных преобразований (реформ).

Ключевые слова: финансы; финансовый климат региона; политическая непредсказуемость; ранжирование регионов; управленческие решения.

Постановка проблеми. Прояв взаємопов'язаних процесів в економічних системах залежить від їх типу й умов функціонування, що потребує додаткових пересторог при врахуванні та оцінюванні рівня ефективності функціонування самої системи. Нині дедалі більше змін відбувається дуже динамічно і непередбачувано, що спонукає наукові кола до вироблення універсальних методів та інструментів прогнозування і передбачення майбутнього стану економічної системи в умовах нестабільності.

У ході попередніх досліджень авторами було сформовано власне розуміння показників, які здатні характеризувати фактичний стан функціонування системи. На нашу думку, універсальним показником, який враховує багатогранність взаємовідносин, що виникають у межах функціонування фінансової системи регіону, та характеризує її якість і кількісну компоненти, є фінансовий клімат, а запропонована методологія його оцінювання дає змогу отримати комплексну інформацію щодо реального становища фінансової системи суб'єкта [1; 2].

Одним із ключових факторів, який впливає на фінансовий клімат у реальному часі, особливо у країнах із транзитивною економікою, є політична непередбачуваність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема статті перебуває на стику двох наук – економічної та політичної. Однак варто відзначити, що незважаючи на доволі широкий напрям досліджень, його трактування перебуває у стані становлення і може мати протилежне значення. Наприклад, в окремих дослідженнях можна зустріти ухил у бік поняття «політичні ризики», а в інших – «політична непередбачуваність». У рамках нашого дослідження немає принципової відмінності між означеними твердженнями. Вагомий внесок у вивчення факторів впливу на розвиток економічної та політичної систем здійснили І. Багрова, М. Дідківський, А. Кредісов, А. Румянцев, В. Понровська, Л. Стровський; серед іноземних науковців слід виділити праці Дж. Ламберта (Lambert, 1984) [3], Л. Хабіб-Делонкле (Habib-Deloncle, 1998) [4].

Більш конкретні аспекти впливу політичної непередбачуваності на економічну та фінансову системи вивчали такі науковці, як Амоша О., Гесць В., Долішній М., Захарін С., Кваснюк Б., Кузьмін О., Марцин В., Пересада А., Побурко Я., Сазонець І., Столяров В., Федоренко В., Феценко В., Черваньов Д., Чугунов І., Чумаченко М. Проте, відаючи належне проведеним дослідженням, зазначимо, що питання фундаменталізму прояву політичної непередбачуваності та оцінювання її впливу на формування фінансового клімату території ще не розглядалося. Цей синтезований авторами напрям є науковою новизною [1; 2].

Мета дослідження – виявити можливості та запропонувати підходи до оцінки впливу фактору політичної непередбачуваності на фінансовий клімат адміністративно-територіальних одиниць.

Основні результати дослідження. Авторами раніше при дослідженні фінансового клімату території встановлено, що чим він сприятливіший, тим вищою є здатність державної (муніципальної) фінансової системи агрегувати й перетворювати потенційні фінансові ресурси в наявні [1; 2; 7; 12].

Політична непередбачуваність об'єктивно пов'язана із соціальною і політичною нестабільністю, що виникає в перехідних суспільствах та їх економічних системах і додатково обумовлює та генерує непередбачуваність майбутніх змін і наслідків, що відбивається на якості прийнятих управлінських рішень та очікуваних результатах від їхньої реалізації.

На нашу думку, політичну непередбачуваність (political unpredictability) слід розглядати як інтегровану систему, співвимірну взаємодію політичних, економічних, соціальних та психологічних факторів, які кардинально впливають і змінюють економічну ситуацію в державі, що призводить до неочікуваних фінансових втрат у сфері торгівлі та інвестицій, кредитуванні, валютних розрахунків та інших опе-

рацій, які здійснюються юридичними і фізичними особами.

Дослідник Л. Хабіб-Делонкле (Habib-Deloncle, 1998) класифікував політичну непередбачуваність за двома ознаками: непередбачувані події та політичні рішення (дії органів влади). До непередбачуваних подій відносять революцію, зміну влади, зміну уряду, війну, завдання моральних збитків людям, які працюють за кордоном (вкрадення, шантаж, фізична шкода, втрата майна); до політичних рішень – конфіскацію активів, ембарго, зміни в законодавстві, відмову від намірів, розірвання контрактів, відкриття ліцензій, перешкоди проведенню імпорту та експортних операцій, заборону на конвертацію і переказ грошових засобів за кордон, кардинальні зміни в економічній політиці держави.

Наявність різноманітних підходів до оцінювання політичної непередбачуваності дозволяє класифікувати держави залежно від рівня ризику. За основу переважно беруться експертні оцінки величини ймовірних втрат та страхових відшкодувань. Практично, визначається той оціночний поріг, за межами якого ризику вважаються неприйнятними для страхування. Стан політичної непередбачуваності характеризується високим рівнем вірогідності настання непрогнозованого політичного розвитку як на державному, так і на місцевому рівні, що зумовлено відсутністю чітко визначених векторів політичного розвитку, певною двозначністю законодавства, низьким рівнем довіри населення, інституцій до влади та політиків і пропонує ними реформ. Окрім того, такий стан може бути викликаний поширенням корупції та хабарництва з боку політиків і державотворців. Відповідно до експертних оцінок фахівців Світового банку, які в межах розрахунку індексу конкурентоспроможності країн проводять оцінку показників політичного впливу на державу, найвищий рівень показника політичної непередбачуваності може сягати 7 балів, найменший – 0 балів.

Розрахунок показника (індексу) політичної непередбачуваності регіонів відбувається на основі інтегрального узагальнення експертних показників, які характеризують різні сфери політичної системи та державного управління в конкретному регіоні. Проведені авторами розрахунки щодо регіонів України вказують на те, що у проміжку 2010–2013 рр. не відбувалося кардинальних змін досліджуваного показника (рис. 1). Найвищий рівень політичної непередбачуваності спостерігався у Чернігівській, Вінницькій та Хмельницькій областях, де він становив у 2013 р. відповідно 3,72, 3,71, 3,69 пункта [1; 2]. Порівняно із попередніми періодами, значення цього показника для виділених областей зросло тільки у Чернігівській області, а у

Рис. 1. Динаміка показника політичної непередбачуваності регіонів України у 2010-2013 рр.

Джерело: Розраховано авторами на основі даних Світового банку [10]

Вінницькій та Хмельницькій областях воно порівняно із 2012 роком зменшилось, хоч і несуттєво. Таку ситуацію не можна назвати позитивною, адже протягом досліджуваного періоду значення показника політичної непередбачуваності для кожної окремої області доволі часто змінювалися, що характеризується негативно, адже суспільство і владні інституції не мають змоги точно передбачити в межах конкретного регіону політичну ситуацію, а відтак формувати власні стратегічні концепції та плани розвитку.

Варто зазначити, що незважаючи на певні кроки щодо зменшення політичних відмінностей у розрізі регіонів, значення показника політичної непередбачуваності загалом по Україні є досить низьким (у межах 3,2–3,7 пункта), що негативно впливає на величину індексу фінансового клімату на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Зауважимо, що у високорозвинених державах значення цього показника знаходиться в межах від 5,05 до 6,12 пункта.

Серед регіонів України найнижчий рівень політичної непередбачуваності у 2013 р. зафіксовано у Дніпропетровській, Запорізькій, Одеській областях та АР Крим – відповідно 2,89, 2,99, 3,31 і 3,31 пункта, що свідчить про наявність певних факторів дестабілізації політичної ситуації у цих регіонах, які значною мірою впливають на стан фінансового клімату конкретного регіону. Зауважимо, що найнижчий рівень цього показника для зазначених територій був зафіксований і у 2010 році, а це вже свідчить про певну тенденцію та системну політичну кризу, яка сформувалась у цих регіонах.

У табл. 1 подана рейтингова оцінка територій України за показником політичної непередбачуваності у 2010–2013 рр. Як бачимо, за досліджуваний період покращили свій рейтинг такі області, як Чернігівська (+9 позицій), Полтавська (+7 позицій), Львівська (+5 позицій), погіршили – Запорізька (-9 позицій), Волинська (-7 позицій), Рівненська (-7 позицій).

Регіон	2010	2011	2012	2013
АР Крим	24	19	21	22
Вінницька	25	4	4	2
Волинська	4	1	2	9
Дніпропетровська	22	21	22	25
Донецька	19	18	20	20
Житомирська	3	11	13	12
Закарпатська	20	15	6	7
Запорізька	13	20	15	24
Івано-Франківська	16	14	14	17
Київська	7	13	11	14
Кіровоградська	6	12	5	8
Луганська	10	17	18	16
Львівська	14	23	23	18
Миколаївська	5	10	16	13
Одеська	15	25	25	23
Полтавська	18	9	12	5
Рівненська	11	5	3	10
Сумська	8	8	8	6
Тернопільська	2	7	10	11
Харківська	12	24	24	21
Херсонська	23	22	19	15
Хмельницька	21	3	7	3
Черкаська	17	6	17	19
Чернівецька	1	2	1	4
Чернігівська	9	16	9	1

Джерело: Розраховано і сформовано авторами на основі методології Світового банку [10]

На основі методу блокового (кластерного) ранжування (МБР 1) [7, с. 305–309] нами було проведено ранжування регіонів України за блоками політичної непередбачуваності (рис. 2, табл. 2).

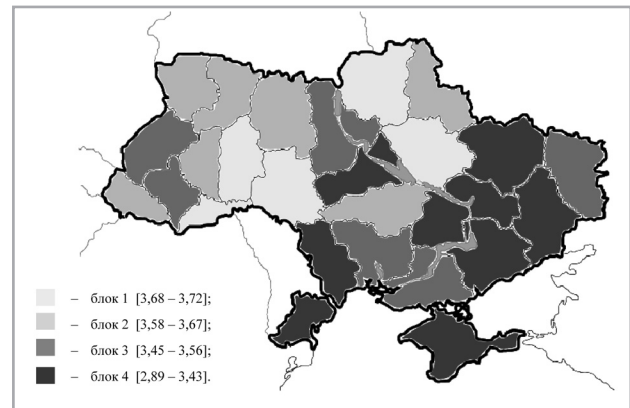

Рис. 2. Картографічна типологія адміністративно-територіальних одиниць України за показником політичної непередбачуваності у 2013 році
Джерело: Запропоновано авторами

Як видно на рис. 2, загалом в Україні ми виділили 4 територіальні блоки:

1 – Блок територій із найвищим рівнем передбачуваності політичної ситуації. Сюди нами віднесено Полтавську, Чернівецьку, Хмельницьку, Вінницьку, Чернігівську області, що мають показники від 3,68 до 3,72 пункта;

2 – Блок територій із середнім рівнем передбачуваності політичної ситуації. Це Львівська, Івано-Франківська, Луганська, Херсонська, Київська, Миколаївська області, які мають показники від 3,58 до 3,67 пункта;

3 – Блок територій із передкризовим рівнем передбачуваності політичної ситуації, куди увійшли такі області, як Житомирська, Тернопільська, Рівненська, Волинська, Кіровоградська, Закарпатська, Сумська, що мають показники від 3,45 до 3,56 пункта;

4 – Кризовий блок політичної непередбачуваності, куди ми віднесли Дніпропетровську, Запорізьку, Одеську, Харківську, Донецьку, Черкаську області та АР Крим, які характеризуються найнижчими значеннями цього показника для територій України – від 2,89 до 3,43 пункта.

У табл. 2 нами представлено групування регіонів України за ранжувальними блоками.

Для визначення ступеня впливу показника політичної непередбачуваності на індекс фінансового клімату ми розрахували коефіцієнти кореляції і детермінації у динаміці (рис. 3). У 2013 р. вони становили відповідно $R=0.3267$ та $R^2=0.1067$, що у цілому вказує на наявність зв'язку і впливу. Водночас наголосимо, що коефіцієнти кореляції та детермінації за регіональною ознакою між цими двома показниками вже у 2012 році становили $R=0.365$ і $R^2=0.133$ відповідно. Це свідчить про те, що на рівні держави відбувається згладжування показників та ступеня впливу політичної непередбачуваності на фінансовий клімат.

Спираючись на оцінки експертів Всесвітнього Економічного Форуму від січня 2013 року та власні розрахунки, ми прогнозуємо, що в найближчу перспективу (навіть без урахування соціально-політичної ситуації, яка сформувалась у кінці 2013-го – на початку 2014 років), тренд руху досліджуваних показників буде спадним, тобто відбуватиметься подальше підвищення рівня політичної непередбачуваності, що негативно позначиться на фінансовому кліматі як країни загалом, так і її регіонів.

Висновки. У ході проведеного дослідження доведено значущість впливу політичної непередбачуваності на фінансовий клімат території. Запропонована комплексна методика визначення показника політичної непередбачуваності в контексті формування фінансового клімату ре-

Таблиця 2

Ранжування регіонів України за показником політичної непередбачуваності

Регіон	Ранжувальний блок	Регіон	Ранжувальний блок
Полтавська Чернівецька Хмельницька Вінницька Чернігівська	1	Житомирська Тернопільська Рівненська Волинська Кіровоградська Закарпатська Сумська	3
Львівська Івано-Франківська Луганська Херсонська Київська Миколаївська	2	Дніпропетровська Запорізька Одеська АР Крим Харківська Донецька Черкаська	4

Джерело: Складено авторами

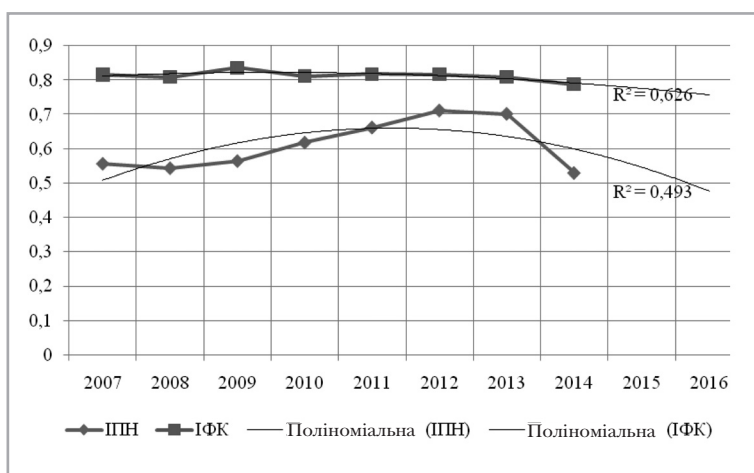

Рис. 3. Зв'язок фінансового клімату (ІФК) та політичної непередбачуваності (ІПН) в Україні, 2007-2014 рр.

Джерело: Побудовано авторами

гіонів України дасть змогу інвесторам і страховим структурам інтегрально оцінити конкурентні переваги держави та окремих територій, а також імовірні ризики і загрози прийняття рішень щодо вкладання коштів у різноманітні інвестиційні програми.

Окрім того, розроблений нами підхід до оцінювання залежності фінансового клімату території від рівня політичної непередбачуваності доцільно враховувати урядовцям при прийнятті управлінських рішень щодо прогнозування і здійснення кардинальних перетворень (реформ), особливо в тих регіонах України, які відносяться до кризового блоку. Загострення політичної ситуації на територіях цього блоку може призвести до значних економічних та фінансових потрясінь, дестабілізувати фінансову систему країни, розбалансувати економічний розвиток у внутрішній та зовнішній площинах.

Література

1. Карпінський Б. А. Фінансовий клімат території: теоретичні основи та концепція оцінювання (Частина I) / Б. А. Карпінський, В. О. Григоренко // *Економічний часопис-XXI*. – 2013. – № 11–12(1). – С. 91–94.
2. Карпінський Б. А. Фінансовий клімат території: теоретичні основи та концепція оцінювання (Частина II) / Б. А. Карпінський, В. О. Григоренко // *Економічний часопис-XXI*. – 2013. – № 11–12(2). – С. 33–37.
3. Карякин М. Ю. Страхование политических внешнеторговых операций и международных инвестиций / М. Ю. Карякин. – М.: Авуар консалтинг, 2002. – 144 с.

4. «Risques politiques» de L. Habib-Deloncle // *Encyclopedie de L'Assurance*; Sous la direction de F. Ewald et J.-H. Lorenzi. – Paris: Economica, 1998. – 1260 p.

5. Lambert J. P. *Operations international et risque politique* / J. P. Lambert. – Paris: L'Argus, 1984. – 324 p.

6. Карпінський Б. А. Стратегіологія розвитку економічної системи государства: основи, фінансові виклики, диспропорції // *Фінансове управління розвитком економічних систем: монографія* / [О. О. Ардасова, Д. А. Демин, Б. А. Карпінський і др.]; под общ. ред. С. С. Чернова. – Новосибирск: СИБПРИНТ, 2012. – С. 269–289.

7. Карпінський Б. А. Збалансованість фінансової системи: методологія, оцінка, порівняння: монографія / Б. А. Карпінський. – Львів: Логос, 2005. – 496 с.

8. Berne R. *The Fiscal Analysis of Governments* / R. Berne, R. Schramm. – Englewood Cliffs NJ: Prentice-Hall, 1986. – 431 p.

9. Nollenberger K. *Evaluating Financial Condition: A Handbook for Local Government* / K. Nollenberger, S. M. Groves, M. G. Valente. – Washington, DC: International City, 2003. – 224 p.

10. *World Development Report 2011: A Better Investment Climate for Everyone* [Electronic recourse]. – 2012. – Accessed mode: <http://data.worldbank.org/data-catalog/wdr2011>

11. Пшик Б. І. Фінансово-кредитні відносини в Україні: становлення, розвиток, напрями вдосконалення: монографія / Б. І. Пшик; Ін-т регіональних досліджень НАН України. – К.: УБС НБУ, 2011. – 551 с.

12. Karpinski B. Influence of global financial challenges on balanced state financial system / B. Karpinski // *Rynek kapitałowy a koniunktura gospodarcza 2010: perspektywa makroekonomiczna*; pod redakcją Andrzeja T. Szablewskiego, Marka Martina. – Lodz: Politechnika Lodzka, 2011. – S. 85–106.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2014

References

1. Karpinsky, B., & Grygorenko, V. (2013). Financial climate of territory: theoretical foundations and concept evaluation (Part 1). *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 11-12(1), 91-94 (in Ukr.).
2. Karpinsky, B., & Grygorenko, V. (2013). Financial climate of territory: theoretical foundations and concept evaluation (Part 2). *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 11-12(2), 33-37 (in Ukr.).
3. Karyakin, M. (2002). *Insurance policy of foreign trade and international investment*. Moscow: Avuar Consulting (in Russ.).
4. Encyclopedie de L'Assurance (1998). «Risques politiques» de L. Habib-Deloncle (p. 1260). Paris: Economica (in French).
5. Lambert, J. P. (1984). *Operations internationales et risque politique*. Paris: L'Argus (in French).
6. Karpinsky, B. A. (2012). Strategy development of national economy: the basics, financial challenges, imbalances. In S. S. Chernov (Ed.). *Financial management of economic systems development* (pp. 44-59). Novosibirsk: SIBPRINT (in Russ.).
7. Karpinsky, B. A. (2005). *The balance of the financial system: methodology, evaluation, comparison*. Lviv: Lohos (in Ukr.).
8. Berne, R., & Schramm, R. (1986). *The Financial Analysis of Governments*. Prentice-Hall.
9. Nollenberger, K., Groves, S. M., & Valente, M. G. (2003). *Evaluating Financial Condition: A Handbook for Local Government*. Washington, DC: International City.
10. World Bank (2012). *World Development Report 2011: A Better Investment Climate for Everyone*. Retrieved from <http://data.worldbank.org/data-catalog/wdr2011>
11. Pshyk, B. (2011). *The financial and credit relations in Ukraine: the formation, development, areas of improvement*. Kyiv: UBS Bank (in Ukr.).
12. Karpinsky, B. (2011). Influence of global financial challenges on balanced state financial system. In A. T. Szablewski, & M. Martin (Eds.). *Rynek kapitałowy a koniunktura gospodarcza 2010: perspektywa makroekonomiczna* (pp. 85-106). Lodz: Politechnika Lodzka (in Pol.).

Received 22.10.2014